

Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний  
університет імені К. Д. Ушинського»  
Кафедра теорії та методики практичної психології



## МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

*для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського)*

*рівня спеціальності 053 «Психологія»*

*щодо самостійної роботи та підготовки*

*до практичних і лабораторних занять*

*у процесі вивчення дисципліни*

**«Основи наукових досліджень»**

Одеса 2021

УДК 001.89:159.9 (075.8)

C498

Рекомендовано до друку вченою радою Університету Ушинського  
*Протокол №5 від 25.12.2021 р.*

**Рецензенти:**

**Гузенко В. А.** кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології та соціальної роботи Одеського національного політехнічного університету

**Пивоварчик І. М.** кандидат психологічних наук, доцент кафедри теорії та методики практичної психології Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського

**Слюсаренко М. І.**

Методичні рекомендації щодо самостійної роботи та підготовки до практичних і лабораторних занять у процесі вивчення дисципліни «Основи наукового дослідження». Одеса: Університет Ушинського, 2021. 29 с.

Методичні рекомендації розроблено для студентів спеціальності 053 «Психологія» щодо самостійної роботи та підготовки до практичних і лабораторних занять у процесі вивчення дисципліни «Основи наукового дослідження». Методичні рекомендації містять поради щодо самостійної підготовки студентів, теми практичних та лабораторних занять, перелік запитань та список рекомендованої літератури. Методичні рекомендації складено відповідно до листа Міністерства освіти і науки України «Щодо рекомендацій з навчально-методичного забезпечення» за № 1/9-434 від 09.07.2018 року.

© Університет Ушинського, 2021

© Слюсаренко М. І.

## ЗМІСТ

1.	Вступ.....	4
2.	Критерії оцінювання за різними видами робіт.....	6
3.	Методичні рекомендації щодо підготовки до практичних занять	6
4.	Тематика та зміст практичних занять .....	7
5.	Методичні рекомендації щодо підготовки до лабораторних занять .....	14 18
6.	Тематика та зміст лабораторних занять.....	19
7.	Контрольні запитання до заліку.....	28
8.	Список літератури.....	29

## Вступ

Мета, завдання дисципліни та її місце у навчальному процесі.

Наукова діяльність у вищих навчальних закладах є невід'ємною складовою освітнього процесу й здійснюється з метою інтеграції наукової, навчальної та виробничої діяльності у системі вищої освіти. Закон України «Про вищу освіту» визначає головні завдання наукової діяльності у вищих навчальних закладах, до яких належать: органічна єдність змісту освіти й програм наукової діяльності; створення стандартів вищої освіти, підручників і навчальних посібників з урахуванням досягнень науки й техніки; упровадження результатів наукових досліджень у практику; безпосередня участь суб'єктів навчально-виховного процесу в науково-дослідних роботах, що проводяться у вищому навчальному закладі; організація наукових, науково-практичних, науково-методичних семінарів, конференцій, олімпіад, конкурсів науково-дослідних, курсових, дипломних та інших робіт учасників навчально-виховного процесу

Сучасний фахівець – це людина з глибокою професійною підготовкою та належними знаннями в галузі наукового дослідження. Бакалавр з психології повинен мати широку ерудицію, фундаментальну наукову базу, володіти методологією наукової творчості, сучасними інформаційними технологіями, методами отримання, обробки, зберігання й використання наукової інформації, бути спроможним до творчої науково-дослідницької та науково-педагогічної діяльності.

Вивчення курсу «Основи наукового дослідження» є необхідним аспектом професійної підготовки психолога, а отриманні знання – підґрунтям практичної професійної діяльності у сфері прикладних досліджень. Навчальна дисципліна покликана теоретично та практично підготувати студентів до написання й успішного захисту курсових робіт.

Предметом вивчення навчальної дисципліни «Організація наукового дослідження» є система загальних принципів і підходів наукового пізнання, методи, технології пізнання, що пов'язані з науковою та практичною професійною діяльністю.

Мета навчальної дисципліни – надати студентам знання про теоретичні засади

науково-дослідної діяльності та методичні рекомендації щодо виконання конкретних видів наукових та навчально-дослідних робіт.

Робочою програмою дисципліни «Організація наукового дослідження» передбачено проведення 16 год. лекційних занять, 16 год. практичних занять і 16 год. лабораторних занять та семестрову форму контролю – залік. Для самостійної роботи студентів у процесі вивчення дисципліни на підготовку до практичних і лабораторних занять та до заліку відведено 72 год.

Студенти зобов'язані виконати завдання до кожного практичного та лабораторного заняття з дисципліни та підготувати відповіді на контрольні запитання; з балів, отриманих під час проведення практичних і лабораторних занять, а також контрольного опитування формується підсумкова оцінка.

### Критерії оцінювання за різними видами робіт

Вид роботи	Бали	Критерії
Практичні заняття	0	Студент не готовий до практичного заняття, не має відповідей на запитання, він не обговорює питання, а є спостерігачем.
	1	Студент частково готовий до заняття, відповідає на деякі запитання не повно, не наводить приклади, не має відповіді на додаткові запитання, не доповнює відповіді інших. Пасивний на занятті.
	2	Студент частково готовий до заняття, відповідає на окремі запитання, наводить деякі приклади, не має відповіді на додаткові запитання, не доповнює відповіді інших. Пасивний на занятті.
	3	Студент готовий до заняття, має відповіді на частину запитань, наводить приклади, не висловлює власні думки. Не може поставити запитання іншим і не доповнює їхні відповіді. Не достатньо активний на занятті.
	4	Студент готовий до заняття, має відповіді на більшість запитань, наводить приклади, висловлює власні думки. Не ставить запитання і не доповнює відповіді інших.
	5	Студент готовий до заняття, має відповіді на більшість запитань, наводить приклади, висловлює власні думки. Ставить запитання, рідко доповнює відповіді інших.

	6	Студент готовий до заняття, має відповіді на всі запитання. Відповідає чітко, обґрунтовано, цитує спеціальні праці. Доповнює відповіді інших студентів, ставить запитання. Студент дуже активний на занятті.
Лабораторні заняття	0	Студент не виконує завдання і не обговорює питання, він є тільки спостерігачем.
	1	Студент виконує завдання не правильно, він байдужий до результату, відповідає на одне запитання, наводить приклад, не має відповіді на додаткові запитання, не бере участь у дискусії. Пасивний на занятті.
	2	Студент виконує завдання з помилками, до результату байдужий, відповідає на одне запитання, наводить один приклад, не відповідає на додаткове запитання, не доповнює відповіді інших. Пасивний на занятті. У роботі багато помилок.
	3	Студент виконує завдання не зовсім правильно, для нього важливий мінімальний результат, відповідає частково на два запитання, наводить приклад, не має відповіді на додаткові запитання, доповнює відповіді інших не зовсім правильно. Недостатньо активний на занятті. У роботі є помилки.
	4	Студент виконує завдання з незначними помилками, відповідає повно на два запитання, наводить приклад, доповнює відповіді інших, але не зовсім правильно відповідає на додаткові запитання. Мало активний у процесі заняття. У роботі є помилки.
	5	Студент виконує завдання старанно, хоча у роботі трапляються помилки. Студент відповідає на додаткові запитання, бере участь у дискусії. Робота містить деякі огріхи. На занятті активний.
	6,5	Студент успішно виконує завдання, він зацікавлений у високому результаті, має відповіді на всі запитання. Відповідає чітко, обґрунтовано. Доповнює відповіді інших студентів, ставить запитання. Робота не містить помилок.

### Методичні рекомендації щодо підготовки до практичних занять

Під час підготовки до практичного заняття важливо ознайомитися з його темою, запитаннями та завданнями. Доцільно переглянути конспект лекцій за цією темою, пригадати важливі думки викладача, зосередитися на дискусійних питаннях

та на термінології. Потім необхідно перейти до вивчення літератури (монографій, підручників, статей).

У *Методичних рекомендаціях* до кожного практичного заняття подається список рекомендованої літератури. Студентам корисно познайомитися з дисертаціями схожої тематики, відвідати сайти відомих бібліотек, зазначених в Інформаційних ресурсах Методичних рекомендацій на 29 сторінці. Студент може також вибрати літературу за власним бажанням, а посилаючись під час відповіді на обране джерело, він має назвати прізвище автора та назву роботи. Бажано використовувати наукові праці за останні п'ять років.

Студентам корисно знати різні погляди на певну наукову проблему, вміти виробляти власну точку зору, аргументувати свої погляди, критично мислити.

У процесі підготовки важливо зосередитися на термінах та наукових поняттях, потрібно їх запам'ятати та вміти визначити, пояснити етимологію слова. Доречними для самопідготовки у цьому випадку стануть словники, енциклопедії та довідники.

Користуючись Інтернетом, вибирайте якісні матеріали. Не використовуйте чужі реферати, роботи без назви та зазначення авторів, будьте уважні до зразків у форматі pdf. Копіюючи матеріали, впорядковуйте їх відповідно до теми.

Відповідь до кожного запитання бажано підготувати письмово. Зручний, зрозумілий, акуратний конспект стане завжди у нагоді. Працюючи з джерелом, зазначайте назву праці, прізвище автора та інші бібліографічні відомості. Цитати варто вписувати з позначенням номерів сторінок, з яких вони взяті. На полях конспекту можна зазначити запитання, які виникли у процесі вивчення літератури. Ці запитання можна поставити перед викладачем на початку практичного заняття.

Можна також підготувати презентацію, яка полегшить Вашу роботу на практичному занятті.

Відповідь на питання повинна бути повною, творчою, не переобтяженою цитуванням та містити самостійні думки студента, і засвідчувати розуміння ним суті обговорюваного питання. Критерії оцінювання під час роботи на практичному занятті прописані в таблиці на с. 5.

## Тематика та зміст практичних занять

### Практичне заняття № 1 (2 год.)

**Тема 1.** Наука: теорія та історія розвитку науки. Етика наукової діяльності (**Поняття наукознавство. Класифікація наук**).

**Мета заняття:** виявити ступінь оволодіння студентами теоретичних положень під час самостійного опрацювання матеріалу, закріпити знання, уміння та навички, отримані під час вивчення навчального матеріалу.

**Завдання заняття:** закріпити знання про наукознавство та класи наук.

#### План заняття.

1. Наукознавство або наука про науку.
2. Класифікація наук як одне із завдань наукознавства.
3. Мета класифікації наук.
4. Класи наук.
5. Поняття про індекс УДК.

#### Запитання для обговорення

- 1) Що таке наукознавство? Що вивчає наукознавство?
- 2) Що таке класифікація і класифікація наук? Яку функцію виконує класифікація наук?
- 3) Назвіть мету класифікації наук.
- 4) Поясніть особливості класифікацій Арістотеля, Френсіса Бекона (1561–1626), Огюста Конта (1798–1857), Вільгельма Дільтея (1833–1911), Генріха Ріккєрта (1863–1936), Фрідріха Енгельса (1820–1895), В. І. Вернадського (1863–1945), Івана Франка (1856-1916).
- 5) Назвіть критерії поділу сучасних наук на фундаментальні і прикладні; природничі, гуманітарні, суспільні; теоретичні та емпіричні науки.
- 6) Назвіть особливості сучасної класифікації наук.
- 7) Що таке галузь знань? Назвіть галузі знань.
- 8) Дайте характеристику психології як науки, до яких наук вона належить? Яке цифрове позначення психології як науки?
- 9) Що таке індекс УДК? Ким і коли він був відкритий? У чому суть індексу УДК? Де застосовують індекс УДК?

#### Завдання



- 1) Прочитайте уривок статті І. Франка. Ознайомтеся з авторськими критеріями поділу наук.

Уривок зі статті Івана Франка «**Наука і її взаємини з працюючими класами**».

## **II. Що таке наука?**

Здавалося б, на перший погляд, що немає нічого легшого, як дати відповідь на вище поставлене запитання. Але ж історія розвитку людства вчить нас, що протягом довгих віків тисячі мислячих людей давали найсуперечливіші відповіді на те запитання, розуміли науку в найрізноманітніший спосіб і, виходячи з того розуміння, присвячували свої здібності, а не раз і все життя праці зовсім непотрібній і такій, що не має з справжньою наукою щонайменшого зв'язку... ..Вже кілька разів ми згадували, що наукою можна називати тільки пізнання законів і сил природи, які проявляються всюди і як завгодно. Справжня наука не має нічого спільного з жодними надприродними силами, з жодними вродженими ідеями, з жодними внутрішніми світами, що керують зовнішнім світом. Вона має лише справу зі світом зовнішнім, з природою, — розуміючи ту природу якнайширше, тобто включаючи до неї все, що тільки підпадає під наше пізнання; також і люди з їх поступом, історією, релігіями, і всі ті незліченні світи, що заповнюють простір. Сама людина є тільки одним з незлічених створінь природи. Тільки природа надає людині засоби до життя, до задоволення своїх потреб, до розкоші і щастя. Природа є для людини всім. Поза природою нема пізнання, нема істини. І лише природа є тією книгою, яку людина мусить постійно читати, бо тільки з нею може з'явитися для людини блаженна правда. Але ж чи пізнання, саме пізнання законів природи становить єдину мету науки? Ні. Саме пізнання не може бути її метою, бо якби було так, то вся наука не принесла б нікому найменшої користі, не була б нікому потрібна; була б, так би мовити, п'ятим колесом у возі людського поступу. Саме знання нікому їсти не дає. Можна, наприклад, знати, що такі і такі величезні скарби лежать у глибині моря або на місяці, і, незважаючи на те знання, загинути з голоду. Від науки вимагаємо не лише безплідного знання. А проте справжня наука повинна сповняти дві неодмінні умови: вчити нас пізнавати закони природи і вчити користати з тих законів, уживати їх у боротьбі з тією ж природою. До того ж є дві сторони науки: знання і праця — праця, звичайно, корисна передусім для загалу, а вже потім і для самої працюючої людини.

## **III. Поділ наук ...**

Оскільки остаточною метою науки є людина і її благо, тому весь обсяг наук також поділимо на два розділи, з яких один дає можливість пізнати світ зовнішній — так, як його бачимо або як він розвивався протягом мільйонів років (наскільки людське знання спромоглося те дослідити). Цей розділ називаємо фізичними, або природничими науками. Другий розділ має за предмет дослідження саму людину від самого початку її появи на землі і всі віки її історичного життя, в тому числі нинішнє її життя, суспільний лад, внутрішні мотиви, діла та ідеали, до яких прагне. Цей розділ

називається антропологічними науками (бо вивчають людину). Зупинимось на цих двох великих розділах, хоча дехто долучає до них ще третій — теологічні науки, тобто такі, що вчать про бога, духів і т. п. Але оскільки ті науки ґрунтуються на вірі, тобто на прийнятті за істину того, що нам згори за істину подано, і оскільки виключають всяке розумове доведення і з'ясування, то ми не можемо ними займатися і мусимо залишити їх костьолові. Фізичні й антропологічні науки становлять, по суті, єдиний нерозривний ланцюг, одну цілість, бо людина також є витвором природи, а все, що вона зробила і що може зробити, мусить бути зроблене тільки на підставі вроджених сил. Саме тому наш погляд аж ніяк не суперечить тому, про що ми сказали вище відносно єдності природи, а отже, і щодо єдності науки. Але кожен з тих двох головних розділів обіймає таке велике поле, що мусимо в кожному з них розрізнити кілька груп, щоб мати ясне поняття про кожен з них. Для такого розрізнення візьмемо за основу людину, а саме: її поступове пізнавання природи і людей, — і в такому саме порядку згрупуємо різноманітні відділи науки. ...Математика утворює ніби найпростіший скелет для інших наук, вчить нас найпростіших речей, але одночасно таких, без яких неможлива жодна інша наука; вчить нас лічити тіла, пізнавати їх форму, визначати їх ставлення до себе і положення в просторі... Фізика вчить про різноманітні предмети, і саме тому різні її частини називають по-різному. Передусім, отже, вона описує тіла, які бачимо в природі; описує їх головні й необхідні властивості. Ця частина є ніби перехідною від математики, яка займалася тільки формою тіл без уваги на їх властивість. ...Вступом до антропологічних наук є наука логіка, тобто наука мислення... Наука про людську душу... психологія дає найбільше матеріалу і найбільше вказівок педагогіці, тобто науці про виховання людей... Історія (тобто наука про долі народів від найдавніших часів аж дотепер) і етнологія (тобто наука про життя різних народів, про їх спосіб життя, звички і т. д.). Кожна людина, а тим більше людина, що живе в суспільстві і на кожному кроці із суспільством тісно пов'язана, мусить виробити в собі певні поняття про життя з людьми, про обходження з ними; то є поняття 34 істинності, справедливості, правди, приязні та добра. Ці поняття є основою моральності, що є предметом останньої і найвищої науки — етики. Етика вчить людину жити по-людськи — вона керує завжди і всюди її кроками; вона змінює тваринну природу людини і облагороджує, — і в такий спосіб робить її здатною до сприйняття щастя як внутрішнього самозадоволення, так і суспільного, що ґрунтується на узгодженій праці всіх людей і на братській взаємній любові... (Франко І. Наука і її взаємини з працюючими класами / Федів Ю., Мозгова Н. Історія філософії України: Навчальний посібник. Хрестоматія. К. : Україна, 2000. С. 436–440).

### Список рекомендованої літератури

1. Дерлеменко В. В. Генеза класифікації наук. URL: [http://inb.dnsgb.com.ua/2012-3/12\\_derlemenko.pdf](http://inb.dnsgb.com.ua/2012-3/12_derlemenko.pdf)
2. Зацерковний В. І. та інші Методологія наукових досліджень: навч. посіб. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2017. 236 с.
3. Основи наукових досліджень: навч. посіб. / за заг. ред. Т. В. Гончарук. Тернопіль, 2014. 272 с.

### **Практичне заняття № 2 (2 год.)**

**Тема 1.** Наука: теорія та історія розвитку науки. Етика наукової діяльності  
(Психологія у колі наук).

**Мета заняття:** Виявити ступінь оволодіння теоретичним матеріалом у процесі самостійного опрацювання теми.

**Завдання заняття:** закріпити знання про психологію як науку.

#### План заняття

1. Особливості психології як науки.
2. Галузі психологічної науки.
3. Наукові школи психології.
4. Психологія у системі наук.
5. Роль психології для суспільного розвитку.

#### Запитання для обговорення

- 1) Дайте визначення психології як науки. Назвіть предмет психології та особливості психології.
- 2) Поясніть галузі психологічної науки (експериментальна, диференціальна, дитяча, педагогічна тощо).
- 3) Що таке наукова школа? Поясніть суть вчення Фрейдизм, індивідуальна психологія, аналітична психологія, біхевіоризм, гештальтпсихологія, гуманістична, структурна та когнітивна психологія?
- 4) Поясніть зв'язок психології з педагогікою, соціологією, філософією, медициною, біологією.
- 5) Поясніть роль психології для суспільства.

#### Список рекомендованої літератури

1. Москальова А. С. Психологія: вступ до спеціальності: навч. - метод. посіб. К.: ДП «Вид. дім «Персонал», 2011. 216 с.

### **Практичне заняття № 3 (2 год.)**

**Тема 2.** Особливості наукового знання та пізнання (**Принципи психології**).

**Мета заняття:** розширити і поглибити знання навчального матеріалу, який розглядався в аудиторії за темою № 2.

**Завдання заняття:** закріпити знання про суть таких одиниць, як принципи науки та принципи психології.

### План заняття

1. Поняття *принцип*: його суть, походження та первинне значення.
2. Принципи в науці
3. Філософські принципи.
4. Принципи психології.

### Запитання для обговорення:

- 1) Принцип – це ... Дайте визначення принципу. Скільки значень має слово принцип? Які принципи існують? Наприклад, є принцип міжнародного права «Про співдружність держав»), Паризькі принципи (про дотримання прав людини), Принцип науковості, Принцип наочності, Принцип систематичності і послідовності (в освіті) тощо. Поясніть етимологію слова *принцип*.
- 2) Принцип у науці – це ...
  - Наприклад, кажуть про такі принципи в організації та оцінці заповідних (заповідників природи) об'єктів, як системність, різноманітність, репрезентативність, розмірність, екологічність, функціональність, регуляторність, науковість, еталонність;
  - наприклад, основні принципи вивчення літератури, якими має керуватися дослідник у пізнавальному процесі, щоб уникнути суб'єктивізму: естетичності, інтенціональності, іманентності, історизму, структурованості, системності, контекстуальності, націоцентричності;
  - наприклад, принципи наукового дослідження фінансової безпеки акціонерних товариств: історичності, універсальності, об'єктивності, комплексності, публічності, динамізму, детермінізму, системності;
- 3) Філософські принципи у психології: принцип історизму; принцип системності; принцип діалектичної суперечності; принцип єдності якості та кількості; принцип діалектичного заперечення; принцип розвитку.
- 4) Принципи психологічного дослідження. Хто досліджував питання принципи психологічного дослідження? Принцип детермінізму; принцип відображення; принцип єдності психіки (свідомості) й діяльності; принцип розвитку (генетичний принцип); принцип системності.
- 5) Які принципи спільні для наук, а які властиві тільки для психології?

### Список рекомендованої літератури:

1. Хохліна О. П. Проблема методологічних принципів психології. Юридична психологія, № 2, 2015. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/urpp\\_2015\\_2\\_3](http://nbuv.gov.ua/UJRN/urpp_2015_2_3).
2. Важинський С.Е. Методика та організація наукових досліджень : Навч. посіб. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2016. 260 с.
3. Зацерковний В. І. та інші Методологія наукових досліджень: навч. посіб. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2017. 236 с.
4. Довідкова література з Інтернету (словники, енциклопедії).

### **Практичне заняття № 4 (2 год.)**

**Тема 3:** Теоретичний та емпіричний рівні наукового дослідження (**Поняття наукового пізнання: теорія, проблема, концепція, гіпотеза**).

**Мета заняття:** розширити і поглибити знання навчального матеріалу, який розглядався в аудиторії за темою № 3.

**Завдання заняття:** закріпити знання про суть таких понять, як *теорія, проблема, концепція, гіпотеза*.

#### План заняття

1. Суть поняття *теоретичний рівень*.
2. Теорія як поняття.
3. Проблема наукового дослідження.
4. Концепція у науковому дослідженні.
5. Наукова гіпотеза як передбачення.

#### Запитання для обговорення

- 1) Що таке теоретичний рівень наукового дослідження? Які ще рівні наукового дослідження виокремлюють?
- 2) Важливим здобутком науки стали теорія відносності А. Ейнштейна, класична механіка Ньютона, еволюційна теорія Ч. Дарвіна тощо. Дайте визначення поняття *теорія* за словниками, довідниками та енциклопедіями. Порівняйте ці визначення. Які теорії відомих психологів Ви можете назвати?
- 3) Дайте визначення поняття *концепція*. Наведіть приклад концепції наукової теорії з психології.

- 4) Що таке гіпотеза? У яких сферах використовують гіпотези? У чому особливість наукової гіпотези?

### Список рекомендованої літератури

1. Словник іншомовних слів URL: <https://www.jnsm.com.ua/cgi-bin/u/book/sis.pl?Qry=%F2%E5%E0%B3%FF>
2. Сучасний словник української мови URL: <http://sum.in.ua/p/10/75/2>
3. Енциклопедія сучасної України URL: [https://esu.com.ua/search\\_articles.php?id=3256](https://esu.com.ua/search_articles.php?id=3256)
4. Філософський енциклопедичний словник / Гол. ред. В. І. Шинкарук. Київ: Абрис, 2002. 742 с.
5. Гуроров О.І. Методологія та організація наукових досліджень : навч. посібник / О.І. Гуроров; Харк. нац. аграр. ун-т ім. В.В. Докучаєва – Х.: ХНАУ, 2017. – 272 с
6. Основи наукових досліджень: навч. посіб. / за заг. ред. Т. В. Гончарук. Тернопіль, 2014. 272 с.
7. Методологія та організація наукових досліджень : навч. посіб. / І. С. Добронравова, О. В. Руденко, Л. І. Сидоренко та ін. ; за ред. І. С. Добронравової (ч. 1), О. В. Руденко (ч. 2). К.: ВПЦ "Київський університет", 2018. 607 с
8. Швець Ф. Д. Методологія та організація наукових досліджень. Навчальний посібник. Рівне: НУВГП, 2016. 151 с. URL: <https://ep3.nuwm.edu.ua/3946/1/Методологія%20та%20організація.pdf>

### **Практичне заняття № 5 (2 год.)**

**Тема 4:** Методологія та методи наукового дослідження (Спостереження).

**Мета заняття:** розширити і поглибити знання навчального матеріалу, який розглядався в аудиторії за темою № 4 .

**Завдання заняття:** закріпити знання про суть методу спостереження.

### План занять

1. Спостереження як емпіричний метод наукового дослідження

#### Запитання для обговорення:

- 1) Слово спостереження походить від ... і означає. У перекладі на російську означає ..., у перекладі на англійську означає...
- 2) Охарактеризуйте особливості спостереження в психології. З якими методами може поєднуватися?
- 3) Чи потрібні прилади для спостереження? Чи можливе спостереження без застосування приладів?
- 4) За якими факторами можна спостерігати в психології?
- 5) Поясніть типи спостереження (безперервне, дискретне, фронтальне, вибіркове).
- 6) Поясніть види спостереження (несистематичне, систематичне, "суцільне", вибіркове, включене).

- 7) Чи можливі помилки під час спостереження? Якщо можливі, то які?
- 8) Охарактеризуйте роль спостерігача у спостереженні та назвіть важливі його риси. Поясніть особливості формування психологічної спостережливості.
- 9) Карта спостережень Скотта, для чого використовується?
- 10) Для чого ми детально розглядаємо метод спостереження?

#### Список рекомендованої літератури:

1. Важинський С.Е. Методика та організація наукових досліджень : Навч. посіб. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2016. 260 с.
2. Туриніна О. Л. Методологія та методи психологічного дослідження: навч.- метод. посіб. Київ : ДП “Вид. дім “Персонал”, 2018. 206 с.
3. Туриніна О. Л. Практикум з психології : Навч. посіб. К. : МАУП, 2007. 328 с.
4. Довідкова література з Інтернету (словники, енциклопедії):  
 URL: <https://www.slovorod.ru/etym-shaposhnikov/pdf/russ-etym-shaposhnikov-1.pdf>  
[http://hrinchenko.com/slovar/znachenieslova/56132spostereghaty.html#show\\_point](http://hrinchenko.com/slovar/znachenieslova/56132spostereghaty.html#show_point)  
 URL: <http://feb-web.ru/feb/mas/mas-abc/default.asp>.

#### **Практичне заняття № 6 (2 год.)**

**Тема 5:** Основні види наукових досліджень (**Поняття наукового дослідження: тема, актуальність, об’єкт та предмет, методи дослідження, мета та завдання**)

**Мета заняття:** виявити ступінь оволодіння студентами теоретичних положень за темами лекцій №5.

**Завдання заняття:** закріпити знання про поняття наукового дослідження.

#### План заняття

1. Наукове дослідження як результат наукової діяльності.
2. Структура вступу курсової роботи.
3. Тема, актуальність, об’єкт, предмет, мета, завдання та методи дослідження.

#### Запитання для обговорення:

- 1) Дайте визначення наукового дослідження. Що таке курсова робота?
- 2) Назвіть елементи курсової роботи.
- 3) Поясніть структуру вступної частини.

- 4) Охарактеризуйте такі поняття, як тема, актуальність, об'єкт, предмет, мета, завдання та методи дослідження. Дайте визначення цих понять, поясніть їх особливості.

#### Список рекомендованої літератури

1. Зацерковний В. І. Методологія наукових досліджень : навч. посіб. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2017. 236 с.
2. Важинський С.Е., Щербак Т.І. Методика та організація наукових досліджень : Навч. посіб. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2016. 260 с.
3. Гуторов О.І. Методологія та організація наукових досліджень : навч. посібник / О.І. Гуторов; Харк. нац. аграр. ун-т ім. В.В. Докучаєва. Х.: ХНАУ, 2017. 272 с
4. Основи наукових досліджень: навч. посіб. / за заг. ред. Т. В. Гончарук. Тернопіль, 2014. 272 с.

#### Практичне заняття № 7 (2 год.)

**Тема 6:** Науковий текст і вимоги до нього (**Науковий стиль. Наукова термінологія**).

**Мета заняття:** виявити ступінь оволодіння студентами теоретичних положень за темами лекції №6.

**Завдання заняття:** закріпити знання про науковий стиль дослідження.

#### План занять

1. Поняття науковий стиль.
2. Термінологія та терміносистема.
3. Терміни психології.
4. Дефінування в науці.

#### Запитання для обговорення:

- 1) Дайте визначення поняття *стиль* і *науковий стиль*. Назвіть стилі мови. Що таке розмовний стиль?
- 2) Охарактеризуйте науковий стиль.
- 3) Що таке термін. Порівняйте суть таких одиниць, як слово, поняття, термін. Що таке терміносистема? Назвіть терміни психології.



- 4) Що таке визначення? Назвіть синоніми до поняття визначення. Які бувають визначення? Поясніть їх особливості.

#### Список рекомендованої літератури

1. Методологія та методи психологічного дослідження: навч.- метод. посіб. / О. Л. Туриніна. Київ : ДП "Вид. дім "Персонал", 2018. 206 с.
2. Методологія та організація наукових досліджень: навч. посіб. / І. С. Добронравова, О. В. Руденко, Л. І. Сидоренко та ін.; за ред. І. С. Добронравової (ч. 1), О. В. Руденко (ч. 2). К.: ВПЦ "Київський університет", 2018. 607 с.

#### **Практичне заняття № 8 (2 год.)**

**Тема 7:** Організація наукового дослідження (**Факт у науковому дослідженні**).

**Мета заняття:** виявити ступінь оволодіння студентами теоретичних положень за темою лекції №7.

**Завдання заняття:** закріпити знання про особливості оперування фактичним матеріалом.

#### План заняття

1. Поняття факт і науковий факт.
2. Типологія фактичної інформації.
3. Теоретичні та емпіричні дані.
4. Хибні дані. Умисні і випадкові помилки.
5. Цифри, дати, імена як фактична інформація.
6. Робота з науковими джерелами. Цитати в науковому дослідженні. Помилки цитування.
7. Спотворена інформація в емпіричному дослідженні.

#### Запитання для обговорення

- 1) Поясніть суть поняття *факт*. Що таке науковий факт? Назвіть ознаки наукового факту.
- 2) Назвіть типи фактичної інформації.
- 3) Поясніть роль факту в теоретичних та емпіричних дослідженнях. Яка особливість фактів у психології?

- 4) Поясніть умисні та випадкові помилки, їх роль у науковому дослідженні.
- 5) Поясніть цифри, дати, імена, визначення як фактичну інформацію.
- 6) Поясніть особливості цитування. Назвіть помилки цитування.
- 7) Що таке спотворена інформація? Назвіть небезпеку від спотворень.

#### Список рекомендованої літератури

1. Мисик І. Г., Гончарук А. В. Науковий факт як елемент знання. URL: <http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/2707/1/mysyk2.pdf>
2. Кочубейник О. М. Факт у психології: суперечливість його розуміння URL: <http://ap.uu.edu.ua/article/203>
3. Основи наукових досліджень: навч. посіб. / за заг. ред. Т. В. Гончарук. Тернопіль, 2014. 272 с.

### **Методичні рекомендації щодо підготовки до лабораторних занять**

Лабораторне заняття – форма навчального заняття, при якому студент під керівництвом викладача особисто доводить натуральні або імітаційні експерименти чи досліди з метою практичного підтвердження окремих теоретичних положень даної навчальної дисципліни, набуває практичних навичок роботи з лабораторним обладнанням, обчислювальною технікою, вимірювальною апаратурою, методикою експериментальних досліджень у конкретній галузі.

Лабораторні роботи відіграють важливу роль у підготовці фахівців через самостійну виконавчу діяльність.

Виконання студентами лабораторних робіт має на меті:

- ♦ опанування методів експериментальних досліджень (вимірювання фізичних величин, дослідження реальних режимів роботи устаткування, обробка результатів дослідів);
- ♦ формування навичок роботи із спеціалізованою технікою та оволодіння прийомами практичної діяльності;
- ♦ засвоєння методів безпечного проведення експериментальних досліджень;
- ♦ поглиблення теоретичних знань завдяки їх практичному застосуванню.

Набуті на понятійно-аналітичному рівні вміння та навички є суттєвим складником компетенції фахівця.

Призначення лабораторного заняття: формувати професійні вміння та навички; вміння застосовувати знання на практиці; дослідження наукових гіпотез.

Комбінована форма проведення лабораторних занять полягає в тому, що кожен із дослідів певної лабораторної роботи розподіляється між усіма студентами академічної підгрупи. Тобто кожен студент підгрупи отримує окреме власне експериментальне дослідження. Викладачу важливо стежити, щоб завдання було доступним, зрозумілим, мало частково-пошуковий характер, не мало детальної інструкції щодо його виконання.

Під час заняття студент обґрунтовує отримані результати власними теоретичними знаннями або за допомогою навчальної літератури, викладач при

цьому виступає в ролі консультанта і надає студентові доцільну методичну допомогу. Проведення занять у такий спосіб допомагає студентам не тільки опанувати способи експериментальної діяльності, але й навчитися переконливо й дохідливо пояснювати отримані результати. Студент усвідомлює свою відповідальність за засвоєння знань всіма студентами групи. На таких лабораторних заняттях відбувається засвоєння знань через практичну діяльність, а також уміння передавати засвоєні знання. Таким чином студенти оволодівають навичками експериментальної діяльності.

Викладач обов'язково аргументує оцінку студента за визначеними параметрами: точність виконання, самостійність, правильність пояснення тощо. Комбінована форма лабораторного заняття дозволяє кожному студенту проявити ініціативу й самостійність. Застосування комбінованої форми проведення лабораторного заняття дає можливість формувати в студентів уміння аналізувати поставлене експериментальне завдання та вирішувати його самостійно.

У процесі підготовки до лабораторного заняття студентам необхідно ознайомитися з темою та завданнями заняття та з теоретичним матеріалом із зазначеної теми, вивчити наукову літературу, знайти відповіді на контрольні запитання. Можна також використовувати літературу з Інтернету, переглянути автореферати дисертацій. Потрібно ознайомитися з матеріалами, які будуть використовуватися на лабораторному занятті, завантажити та прочитати рекомендовані викладачем наукові статті. Необхідно осмислити суть теоретичного матеріалу та особливості зразків, запропонованих для аналізу на лабораторному занятті. Студентам важливо вникнути в суть завдання, з'ясувати не зрозуміле для себе, сформулювати запитання, які можна буде обговорити з викладачем на початку заняття.

Під час проведення лабораторного заняття студенти мають підтвердити або заперечити пов'язаність теорії з практичною сферою, продемонструвати практичні навички, пояснити власну точку зору, аргументувати та узагальнити думки.

## **Тематика та зміст лабораторних занять**

### **Лабораторне заняття № 1 (2 год.)**

**Тема:** Визначення наукових понять.

**Мета:** закріпити практичні навички, виробити вміння аналізувати визначення наукових понять та обґрунтувати власну точку зору.

#### **Завдання:**

У науковому обігу маємо поняття *метод, методика та методологія*. Часто ці поняття студенти плутають.

1. Розгляньте визначення.
2. Зверніть увагу, з яких джерел взяті ці визначення.
3. Яких понять вони стосуються? У чому полягає відмінність цих визначень?

4. Сформулюйте відповіді.
5. Заповніть таблицю.
6. Продемонструйте здатність наукового мислення. Використовуючи цитати, сформулюйте Ваші думки та поясніть суть поняття *методологія*. Оформіть письмово Вашу відповідь (напишіть 6–7 речень).

#### Варіанти визначення поняття

##### 1. Методологія, ї, жін. :

- 1) Вчення про науковий метод пізнання й перетворення світу, його філософська, теоретична основа. *Застосування марксистської методології при аналізі суспільних явищ дозволило Енгельсу незаперечно показати історично минутий характер існування приватної власності, класів і держави* (Український історичний журнал, 6, 1960, 4).
- 2) Сукупність прийомів дослідження, що застосовуються в будь-якій науці відповідно до специфіки об'єкта її пізнання. *Техніка картографування діалектного матеріалу залежить від методології його дослідження* (Нариси з діалектології української мови, 1955, 202). / **Словник української мови: в 11 томах. Том 4, 1973. Стор. 692.** <http://sum.in.ua/s/metodologhija>

2. Методологія — це тип раціонально-рефлексивної свідомості, спрямований на вивчення, удосконалення і конструювання методів. Поняття «методологія» має два основних значення: по-перше, це — система певних правил, принципів і операцій, що застосовуються у тій чи іншій сфері діяльності (в науці, політиці, мистецтві тощо); по-друге, це — вчення про цю систему, загальна теорія метода. / **Основи методології та організації наукових досліджень: Навч. посіб. для студентів, курсантів, аспірантів і ад'юнтів / за ред. А. Є. Конверського. К.: Центр учбової літератури, 2010. 352 с.**
3. Застосування методів здійснюється у будь-якій сфері людської діяльності, але тільки у сфері методології пошук, розробка і систематизація методів виступає не тільки засобом, але й основною метою і основним її результатом. / **Розин В. М., Швырѐв В. С., Голдберг Ф. И., Бернштейн В. С. Методология / Гуманитарный портал URL: <https://gtmarket.ru/concepts/6870> (філософська праця).**
4. Певна система методів та форм, способів і видів пізнання становить наукову методологію. Під методологією розуміють вчення, науку про методи наукового пізнання і перетворення дійсності. Разом з цим це і сукупність загальних ... світоглядних принципів, які використовуються для вирішення наукових та практичних завдань. Якщо методика являє собою своєрідний тематичний план вирішення конкретного завдання, то методологія розробляє стратегію пізнавальної і практичної діяльності. / **Данильян О.Г., Таряненко В.М. Основи філософії: Навч. посібник. Харків: Право, 2003. 352 с.**

5. Методологія – це наука про методи. ... методологія, як окрема наука, займається описом, оцінкою і застосуванням методів. ... вона цікавиться методами, якими послуговуються зазвичай конкретні дисципліни, інші, ніж вона сама. ... вона становить поле загального міркування на тему методів і, природно, перебуває у зв'язку з конкретними науками, які ними послуговуються, міститься одночасно поза їхніми межами і всередині їх. Через це іноді кажуть, що методологія - це «наука про науки», тобто метанаука. ... методологія є платформою, яка об'єднує дослідження ( в якійсь сфері. – М.С.) з іншими дисциплінами і наукою взагалі, як окремою сферою пізнання й діяльності.

... методологія є ... як порівняльним аналізом і пропагандою методів, так і, що особливо важливо, їхньою критикою, пошуком вад у них.

Методологія традиційно займається систематикою наук. У цій систематиці наука про літературу традиційно належить до так званих гуманітарних наук (хоча у цій сфері є чимало інших пропозицій). / Література. Теорія. Методологія: монографія. Пер. з польськ. С. Яковенка. / Упор, і наук. ред. Д. Уліцької. К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2006. 543 с. <https://shron2.chtyvo.org.ua/Zbirka/Literatura/Teoriia/Metodolohiia.pdf>

6. Тракткування методології як вчення досить поширене в публікаціях вітчизняних учених. Але якщо це вчення, то цілком закономірно виникає запитання: в якій науково-логічній формі воно представлене? Відповісти на це запитання важко. Адже ні в філософії, ні в інших науках не виділяється окремий розділ про методологію, тобто як про вчення, якому мають бути притаманні такі властивості, як змістовність, цілісність, логічність і структурованість. Відсутність такого вчення в зазначеному сенсі зумовлене тим, що методологія міститься в кожній науці як втілення її змістової сутності. Тому правомірніше трактувати поняття методологія, спираючись на другий аспект (як сукупність методів) із певним уточненням та розвитком вихідного положення. / Андрійчук В. Г. Сутнісний аспект методології наукових досліджень. *Економіка АПК*. 2016. № 7. С. 87–94.

Прізвище студента та група \_\_\_\_\_

Запитання	Номери варіантів відповідей					Ваші відповіді
	1	2	3	4	5	
Запропоновані визначення взяті з	словників	монографій	підручників	філо-софських праць	газет	

Зазначені джерела достовірні?	так	ні	і так, і ні	–	–	
Які джерела, на Вашу думку, можна було б також використати?	дисертації	студентські реферати з інтернету	матеріали з Інтернету без зазначення авторів	наукові статті	матеріали Вікіпедії	
Вчення це –	наукова теорія	наука	достовірне знання	–	–	
Методологія застосовується в	будь-якій науці	різних сферах діяльності	науковій і практичній діяльності			
Методологія це –	вчення про методи	система методів	вчення про методи і система методів	–	–	
Аргументи на користь методології як вчення подані у визначенні	1	3	4	5	6	
Контраргументи на користь методології як вчення подані у визначенні	1	2	4	5	6	
Які визначення найбільш складні для сприйняття	1	2	3	4	5, 6	
Методи досліджує	методологія	всі науки	і методологія, і всі науки			
Чим корисне це завдання?	вчить критично мислити	не корисне	допомагає зрозуміти суть поняття	показує шлях до досягнення знання	вчить порівнювати, аналізувати та узагальнювати	

### **Лабораторне заняття № 2 (2 год.)**

**Тема:** Типи дефініцій.

**Мета:** закріпити знання, уміння та навички, передбачені навчальною програмою, залучити студентів до процесу наукового мислення та формування власної позиції, вироблення навичок аналітичного наукового мислення.

### Завдання:

- 1) Прочитайте витримки із статті Хосе Ортега-і-Гассета «Дві головні метафори». Підготуйте відповіді на запитання: Хто такий Хосе Ортега-і-Гассет, де і коли він жив.
- 2) Виділіть концептуальні думки у цитатах з цієї статті.
- 3) Прочитайте запропоновані визначення методу.
- 4) На окремому листку підготуйте письмову відповідь. Пов'яжіть між собою думки про метод. Сформулюйте 10 речень про ваше розуміння методу, виходячи із запропонованих матеріалів.

### Витримки зі статті «Дві головні метафори»

Метафора-незамінне знаряддя розуму, форма наукового мислення. Вживаючи її, вченому трапляється збитися і прийняти непряме чи метафоричне вираження власної думки за пряме <...>

Метафору в науці використовують у різних випадках. По-перше, коли вчений відкриває нове явище, інакше кажучи, створює нове поняття та підшукує йому ім'я. Оскільки нове слово оточуючим нічого не скаже, він змушений вдатися до повсякденного побуту, де за кожним словом вже записано значення. Заради ясності він, зрештою, обирає слово, за змістом так чи інакше близьке до винайденого поняття. Тим самим термін набуває нового смислового відтінку, спираючись на колишні і не відкидаючи їх. Це метафора. Коли психолог раптом відкриває, що уявні уявлення зв'язуються між собою, він каже, що вони повідомляються, тобто поводяться немов люди. Так само і той, хто першим назвав об'єднання людей «суспільством», надав нову смислову фарбу слову «спільник», що раніше позначало послідовника, sequor <...>

Реальність вислизає, ховаючись від розумового зусилля. Тоді-то перед нами і починає гидувати друга, куди глибша і нагальніша роль метафори в пізнанні. Ми потребуємо її не просто для того, щоб, знайшовши ім'я, довести наші думки до відома інших, – ні, вона потрібна нам для нас самих: без неї неможливо думати про деякі особливі, важкі для розуму предмети. Вона як засіб висловлювання, а й одне з основних знарядь пізнання <...>

Розум схильний спиратися на легке та доступне, щоб досягти більш важкого та невловимого. Підсумуємо: метафора - це дія розуму, з чією допомогою ми досягаємо те, що не під силу поняттям. Через близьке і підручне ми можемо подумки торкнутися віддаленого і недосяжного. Метафора подовжує радіус дії думки, являючи собою в галузі логіки щось на зразок вудки або рушниці <...>

Науковий закон говорить лише про тотожність між абстрактними частинами двох предметів; поетична метафора стверджує повну схожість двох конкретних речей. Отже, наука використовує приблизно ті самі інтелектуальні засоби, що поезія та практичне життя <...>

Різниця-не в них самих, а в несхожості режимів і завдань, яким підпорядковується кожна сфера. Так само—з метафоричним мисленням. Діючи й у науці й у поезії, він виконує різні ролі. Поет стверджує часткову тотожність двох предметів, щоб зробити висновок - і помилковий! - Про їх повну схожість. У подібному перебільшенні, прориві справжніх меж тотожності якраз і є цінність поезії. Там, де закінчується справжня схожість, метафора починає випромінювати красу. І навпаки: будь-яка поетична метафора виявляє справжню тотожність. Придивіться до будь-якої, і ви напевно відкриєте в кожній фактичну, так би мовити, науково встановлену схожість між абстрактними частинами двох предметів. Вчений надходить із метафорою прямо протилежним чином. Вона виходить з повного і, як відомо, уявного, тотожності між конкретними предметами, щоб вичленувати з нього лише те, що встановлено незаперечно. Говорячи про душевні глибини, психолог прекрасно знає, що душа не тунель і глибини не має, але він наводить нас на думку про такий шар психіки, який у структурі душевного життя грає ту ж роль, що глибина-в просторі. / Хосе Ортега-и-Гассет. Эстетика. Философия культуры / Вступ. ст. Г.М. Фридендера; Сост. В. Е. Багно. – М.: Искусство, 1991. 588 с.

#### Варіанти визначень методу:

1. Метод (гр., шлях дослідження, спосіб пізнання): 1. Спосіб пізнання явищ природи та суспільного життя; метода. 2. Прийом або система прийомів, що застосовуються



в якій-небудь галузі діяльності (науці, виробництві тощо) / *Словник іншомовних слів* <https://www.jnsm.com.ua/cgi-bin/u/book/sis.pl?Qry=%EC%E5%F2%EE%E4>

2. Метод, у, чол. 1. Спосіб пізнання явищ природи та суспільного життя. Діалектичний метод; Марксистський метод; // Підхід митця, письменника (школи, течії і т. ін.) до вивчення життя і відображення його у своїх творах. Широке бачення явищ в їх русі, в зв'язках і перспективі, в єдності окремого і загального — це ж і є одна з найголовніших рис методу соціалістичного реалізму (Про багатство літератури, 1959, 125); Високо оцінюючи реалістичний метод Шекспіра, О. Пушкін вимагає від російських драматичних письменників всебічного, шекспірівського емалювання характерів (Про мистецтво театру, 1954, 2. Прийом або система прийомів, що застосовується в якій-небудь галузі діяльності (науці, виробництві тощо). Оце хотіла питати: чи не вкажете мені яких творів про методи етнографічні, а власне, про способи записування народних пісень (Леся Українка, V, 1956, 31); Мав методи, признаться, старожитні Тодось у садовому ремеслі (Максим Рильський, II, 1960, 70); Критикував [син] допотопні методи добування металу в епоху звільненої атомної енергії і доводив старого до розпачу (Юрій Яновський, II, 1954, 108); Семиволос уперто шукає нових методів буріння (Петро Панч, В дорозі, 1959, 257);

// Спосіб дії, боротьби і т. ін. [Гайдар:] На війні все набагато складніше. Тут круто повернути — зламати можна. Інший метод потрібний (Олександр Корнійчук, II, 1955, 30); Так як від усякого болю всередині визнавав [Завадка] тільки одні ліки: горілку з перцем, так і в боротьбі з поліцією тримався тільки одного методу: заперечувати (Ірина Вільде, Сестри..., 1958, 154) /

[Словник української мови: в 11 томах. Том 4, 1973. С. 692. URL :](http://sum.in.ua/s/metod)

<http://sum.in.ua/s/metod>

3. Френсіс Бекон: Метод – ліхтар, який освітлює мандрівникові шлях у темряві. Метод — це своєрідна архітектура науки.
4. Іван Павлов писав: “Метод – найперша, основна річ. Від методу, від способу дії залежить вся серйозність дослідження. Вся справа в хорошому методі. При хорошому методі і не досить талановита людина може зробити багато. А при поганому методі геніальна людина працюватиме марно і не отримає цінних, точних даних”. / Павлов Іван. *Лекції*. М., 1952. С. 4.

### **Лабораторне заняття № 3 (2 год.)**

**Тема:** Аналіз наукової статті.

**Мета:** закріпити знання, уміння та навички, передбачені навчальною програмою, допомогти студентам в опануванні наукового матеріалу, виробити навички аналізувати та узагальнювати наукову інформацію, створювати наукові статті.

Завдання:

- 1) Прочитайте наукову статтю  
<http://dspace.luguniv.edu.ua/xmlui/handle/123456789/2451>
- 2) Простежте структуру статті. Назвіть елементи структури.
- 3) Простежте концепцію і проблему статті.
- 4) Які питання порушує авторка у статті, перерахуйте їх.
- 5) Як пов'язана назва статті з її змістом?
- 6) Виділіть цитований матеріал (прямі та непрямі цитати, переказ думок та згадування прізвищ дослідників у контексті певної проблеми).
- 7) Охарактеризуйте розвиток думки авторки статті, назвіть найбільш вживані слова, поясніть, як авторка пов'язує свої думки з думками інших дослідників.
- 8) Скільки джерел використала авторка?
- 9) Яку форму посилань використано в статті?
- 10) Узагальніть суть статі, викладіть письмо у вигляді десяти речень.

Лабораторне заняття № 4 (2 год.)

**Тема:** Основи наукової статті.

**Мета:** закріпити знання, уміння та навички, передбачені навчальною дисципліною, допомогти студентам опанувати суть роботи над написанням наукової статті.

Завдання:

- 1) Виберіть тему статті.
- 2) Підготуйте розширений «каркас» статті.
- 3) На окремому аркуші відтворіть такі елементи: УДК, тема статті, прізвище та ім'я автора; Анотація. Ключові слова. Вступ, Проблема, Мета, Завдання, Основна частина (розгорнутий план), Висновки, Список літери.
- 4) Розгорнутий план – це доречні інформативні цитати, взяті з наукових робіт, правильно оформлені [1, с. 5] у хронологічному порядку.
- 5) Узагальніть думку про тему на підставі цитат.
- 6) Список літератури повинен містити не менше 7 джерел.
- 7) Поясніть, що таке проблема, яка проблема Вашої теми?

Теми статей

1. Вплив пандемії на психологічний стан людини.
2. Особливості смисложиттєвих орієнтацій сучасних студентів.
3. Особливості емоційної стійкості в юнацькому віці.
4. Прояви шкільної тривожності молодших школярів.
5. Вплив комп'ютерних ігор на агресивність школярів.

6. Співвідношення комунікативної агресивності з адаптаційними властивостями особистості.
7. Комунікативна агресивність осіб з різним рівнем емпатії.

### **Лабораторне заняття № 5 (2 год.)**

**Тема:** Основи науково-популярної статті.

**Мета:** закріпити знання, уміння та навички, допомогти студентам перетворити наукову статтю на науково-популярну.

#### **Завдання:**

- 1) Прочитайте наукову статтю.
- 2) Сформулюйте її основний зміст.
- 3) Виділіть концептуальні питання.
- 4) Назвіть елементи, які засвідчують її науковий рівень.
- 5) Поясніть суть науково-популярної статті.
- 6) Перетворіть наукову статтю на науково-популярну.
- 7) На окремому листку паперу відтворіть зміст науково-популярної статті.

### **Лабораторне заняття № 6 (2 год.)**

**Тема:** наукове згортання думки

**Мета:** закріпити знання, уміння та навички, передбачені навчальною дисципліною, допомогти студентам навчитися згортати наукову думку.

#### **Завдання:**

- 1) Прочитайте наукову статтю.
- 2) Визначте її основний зміст.
- 3) Виділіть концептуальні питання.
- 4) Поясніть суть наукових тез.
- 5) Перетворіть статтю на наукові тези.
- 6) Оформіть ваш варіант на окремому аркуші паперу.

### **Лабораторне заняття № 7 (4 год.)**

**Тема:** Розгортання наукової думки.

**Мета :** закріпити знання, уміння та навички, передбачені навчальною дисципліною,

допомогти студентам навчитися розгортати наукову думку.

#### Завдання:

- 1) Прочитайте наукову статтю.
- 2) Визначте її головний зміст.
- 3) Назвіть проблему.
- 4) Назвіть концептуальні питання.
- 5) Складіть план статті.
- 6) Що спільного у науковій статті та курсовій роботі?
- 7) Розширте план статті до плану курсової роботи.
- 8) Що можна використати із зазначеної статті для написання курсової роботи?
- 9) Оформіть Ваш варіант письмово.

#### **Контрольні запитання до заліку**

1. Поясніть значення слова *наука*. Дайте визначення поняття *наука*.
2. Назвіть і поясніть *предмет, об'єкт і суб'єкт* науки.
3. Назвіть мету науки.
4. Назвіть завдання науки.
5. Що таке наукова революція? Які революції в науці Ви знаєте?
6. Охарактеризуйте сучасну науку. Що означає поняття *постмодерна наука*.
7. Назвіть професійні якості науковця.
8. Дайте визначення понять *пізнання і наукове пізнання*. Які форми пізнання Ви можете назвати?
9. Назвіть ознаки *наукового пізнання*
10. Поясніть суть *чуттєвого і раціонального пізнання*.
11. Назвіть і поясніть форми мислення.
12. Поясніть суть *емпіричного знання*.
13. Поясніть суть *теоретичного знання*.
14. Яке знання важливіше *емпіричне чи теоретичне*?
15. Поясніть суть факту. Назвіть структуру факту.
16. Що таке *проблема*? Яка роль проблеми для наукового дослідження?
17. Назвіть функції теорії.
18. Які філософські методи Ви знаєте? У чому полягає їх суть?
19. Що таке *наукова картина світу*?
20. Що таке *вихідні відомості наукового видання*?
21. Назвіть функції наукової публікації.
22. Поясніть особливості написання наукових тез.
23. Що таке *анотація до наукового видання*? Поясніть її особливості.

## Список літератури

### Базова

1. Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Том XIV: Методологія і теорія психології. – Випуск 1. Київ– Ніжин. Видавець «ПП Лисенко М.М.». 2018. 353 с.
2. Важинський С.Е., Щербак Т.І. Методика та організація наукових досліджень : Навч. посіб. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2016. 260 с.
3. Гуторов О.І. Методологія та організація наукових досліджень : навч. посібник. Харк. нац. аграр. ун-т ім. В.В. Докучаєва Х.: ХНАУ, 2017. 272 с.
4. Зацерковний В. І. Методологія наукових досліджень : навч. посіб. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2017. 236 с.

### Допоміжна

1. Калюжна Є. М. Теоретико-методологічні проблеми психології: навчальний посібник. Київ: ІПК ДСЗУ, 2019. 136 с. [http://ipk.edu.ua/wp-content/uploads/2020/04/2-Posibnyk\\_Kaliuzhna-2019.pdf](http://ipk.edu.ua/wp-content/uploads/2020/04/2-Posibnyk_Kaliuzhna-2019.pdf)

### Інформаційні ресурси:

1. База даних дисертацій та авторефератів. URL: <http://disser.com.ua>
2. База даних Національної бібліотеки України імені Вернадського. URL: <http://www.irbis-nbuv.gov.ua/>
3. Інтернет-університет інформаційних технологій. URL: <http://www.intuit.ru/>
4. Міжнародні наукометричні бази даних: види та особливості. URL: <https://www.perspektyva.in.ua/naukovyj-prostir/porady-naukovtsy/mizhnarodninaukometrychni-bazy-danyh/>